

BOEKBESPREKINGEN

Bas, C., Th.W. Kuyper, M.E. Noordeloos & E.C. Vellinga (eds.) (m.m.v. R. van Crevel & E.J.M. Arnolds), 1990. *Flora agaricina neerlandica*. Critical monographs on families of agarics and boleti occurring in the Netherlands. Vol. 2. **A. General part. B. Taxonomic part: Pleurotaceae** door T. Boekhout, C. Bas & M.E. Noordeloos; **Pluteaceae** door E.C. Vellinga & T. Boekhout; **Tricholomataceae (1)** door E.J.M. Arnolds & C. Bas. Balkema, Rotterdam & Brookfield. 137 pags, 117 fig. Prijs f 58,30 (gebrocheerd, d.i. met slappe kaft) resp. f 79,50 (gebonden). Ledenprijs: f 47,- resp. f 64,-, uitsluitend bij afhaling op het Rijksherbarium of op bijeenkomsten van de NMV (na voorafgaande bestelling).

Dit tweede deel van "DE FLORA" is volgens hetzelfde stramien opgebouwd als de eerste aflevering. Het is zonder meer duidelijk dat dit werk, eens volledig gepubliceerd, een monument zal zijn dat in de eerstkomende decennia van het grootste belang is voor de mycologie in Europa en in de gematigde streken in het algemeen. Als men daarbij bedenkt dat deze serie heel wat andere, meer monografische publicaties tot gevolg heeft gehad, dan kan men de initiatiefnemers enkel feliciteren. Deze flora zal een aantal klassieke werken gedeeltelijk vervangen of zeker zeer sterk aanvullend zijn, en alleen reeds daardoor is het iedereen geraten die op professioneel of ernstig amateursniveau met Agaricales begaan is zich dit werk aan te schaffen.

De bijzonder sterke punten van deze flora zijn:

- Een duidelijke lijn bij het onderscheiden van taxonomische eenheden en van het niveau waarop dit gebeurt;
- Nomenclatuur die duidelijk in overeenstemming is met de code van de botanische nomenclatuur, en in het geval van afwijkingen wordt dit duidelijk gesteld;
- Alle in Nederland gevonden soorten worden op een gelijkwaardige manier behandeld;
- De beschrijvingen zijn gebaseerd op originele waarnemingen en, indien er enige compilatie gebeurd is, dan is dit ook zeer duidelijk aangegeven;
- Er is strikt gehouden aan één welbepaalde beschrijvende terminologie en die wordt consequent toegepast door de auteurs verantwoordelijk voor de behandeling van de verschillende groepen;
- De tekeningen zijn van een zeer gelijkmatige kwaliteit, en alle soorten worden op een evenwaardige manier afgebeeld;
- De sleutels zijn duidelijk gestructureerd;
- De algemene informatie (synonymie, referenties naar afbeeldingen, beschrijvingen en tekeningen) zijn niet overladen door "details" die weinig zoden aan de dijk zetten; er is een selectie doorgevoerd.

Eigenlijk heb ik voor dit flora-initiatief niets dan lof, en de opmerkingen die volgen betreffen details die niets wezenlijk veranderen aan mijn appreciatie.

Het tweede deel van de flora bevat twee delen, een algemeen gedeelte dat beperkt is tot 16 bladzijden en een taxonomisch gedeelte dat de rest van de 137 bladzijden vult.

Het algemeen gedeelte start met hoofdstuk van C. Bas over de opzet, de methodes en de presentatie van de flora. Grotendeels is dit een herhaling van wat reeds in deel een uitvoerig aan bod is gekomen. Vermoedelijk werd dit herhaald voor diegenen die zich deel 1 niet aanschaffen. Persoonlijk vind ik dit hoofdstuk (met uitzondering voor de meer uitgebreide lijst van afkortingen) overbodig. Het heropnemen van een topografische kaart van Nederland voegt helemaal niets toe, vooral daar de verspreidingsgegevens uit het taxonomische gedeelte er niet naar refereren.

Hetzelfde geldt voor het gedeelte met de beschrijvende termen (E. Vellinga). Slechts een zeer beperkt aantal nieuwe termen werd aan de lijst toegevoegd. Deze hebben meestal betrekking op de verschillende types vruchtlichamen (consistentie) en de ontwikkeling ervan. Voor de figuren wordt verwezen naar deel 1, zodat een gebruiker in bepaalde gevallen hoe dan ook naar dit deel moet.

Bij een paar van de voorgestelde termen heb ik bezwaren. Zo gebruikt men bij de verklaring van "homoiomerous" de term spherocyst, wat volgens mij volkomen ten onrechte is: het gaat helemaal niet om cysten, maar om cellen, zodat men het van het grieks afgeleide achtervoegsel -cyte dient te gebruiken. De verklaring van metachromatisch is zeer eng gehouden en beperkt tot verkleuringen van cresylblauw in water, daar waar een amyloïd-reactie eveneens een metachromatische reactie is. De term "perisporium" had zeker een schets verdiend, want met de verklaring alleen zullen er heel wat gebruikers niet precies weten wat eigenlijk bedoeld wordt, mede gezien de soms verwarrende en afwijkende naamgeving gebruikt door diverse mycologen.

Het systeem van naamgeving voor de sporevormen is zeer bevredigend, behalve voor de notie subcylindrical en cylindrical. Cylindrische sporen zijn niet opgenomen bij de afbeeldingen (vol.1), maar Bas gebruikt voor de sporen van *Lentinus lepideus* (p. 29) de term cylindrical, en met de beste wil kan ik in de getekende sporen geen cilindrische of cylinderachtige vorm ontdekken.

De lijst met de gebruikte auteursafkortingen (E. Vellinga) en met de bibliografische afkortingen (E. Vellinga & M. Noordeloos) is grotendeels een herhaling van deel 1. Misschien kan aan een systeem gedacht worden om deze informatie niet in elk deel in extenso te moeten herhalen. Eén enkele lijst aan het einde of na een aantal afleveringen zou een oplossing kunnen zijn, terwijl men tijdelijk de bijkomende informatie op een los vel zou kunnen verstrekken.

Wat de kleurcodexen betreft verwijst men naar de "Methuen" codex zowel naar de titel "Farver I Farver" als naar "Methuen handbook of colour". Bij de exemplaren die ik gebruik, bestaan er tussen de eerste en de latere uitgaven kleine kleurverschillen in de okerachtige en gelige tinten, wat hinderlijk is bij het precies coderen van sporefiguren. Een volledige bibliografische referentie naar deze codexen had zeker op haar plaats geweest, daar velen ze nog niet ontdekt hebben. Bibliografische referenties hadden, gezien er nogal eens minder bekende werken geciteerd

worden, beter vollediger geweest. Ook de gebruikte afkortingen zijn niet consequent tussen vol. 1 en 2. Zo wordt *Annales micologici* ofwel *Ann. mycol.* (1) of *Annls mycol.* (2); bij *Annals and Magazine of Natural History* gaat het net andersom tussen vol. 1 en 2; ook bij *Bibliotheca mycologica* zijn er verschillen; voor het *Bulletin du Jardin botanique de Buitenzorg* wordt in vol. 2 de Franse titel gebruikt, in vol. 1 een Engelse. Op zich niet erg, maar met het vooruitzicht van nog een tiental afleveringen van de flora kan men best zo strikt mogelijk de hand houden aan homogeniteit in de citaties.

Het taxonomische gedeelte behandelt de Pleurotaceae (Bas, Boekhout), de Pluteaceae (Vellinga, Boekhout) en het tribus Hygrocybeae (Arnolds) en Hygrophoreae (Arnolds) van de Tricholomataceae (Bas). Mijn visie over de wijze waarop deze flora gestructureerd is heb ik reeds in het begin van deze bespreking gegeven. Toch een paar opmerkingen. Het is mij niet duidelijk op welke manier de sporematen opgegeven worden en in de inleiding kon ik daar ook niets over vinden. De figuren hebben een zeer homogene tekenstijl, wat logisch is gezien ze door dezelfde tekenares in inkt gezet werden. Men moet de tekeningen beschouwen als technische tekeningen waarbij abstractie gemaakt is van alle "franje" die er levende paddestoelelen van maakt. Dit kan best als een voordeel beschouwd worden. Toch is het mij opgevallen dat wat de dichtheid van de plaatjes en de tussenplaatjes betreft (wanneer men de tekeningen toetst aan de beschrijvingen) er bijna steeds exemplaren afgebeeld worden waarvan het aantal plaatjes en tussenplaatjes aan de lage kant ligt (b.v. Fig. 72, *Hygrocybe constrictospora*). Wat me wel als een anachronisme overkomt, is het paragraafje "vernacular name". Alleen al door het feit dat het een Engelstalig werk is, is het zonder meer duidelijk dat deze flora geschreven is naar een Europees publiek. Indien men een paragraaf aan 'vernacular name' besteedt lijkt het mij logisch dat ook anderstalige dan Nederlandse namen opgenomen worden.

Een index kan op verschillende manieren gestructureerd worden. Persoonlijk lijkt het mij veel handiger om de namen van de taxa alfabetisch te plaatsen onafhankelijk van het genus; de valide namen kunnen aangeduid worden door het gebruik van een andere typografie. De "gebruiksvriendelijkheid" zou er zeker door vergroten.

Tot slot is het een vrij regelmatig gehoorde kritiek dat de "Nederlandse school" een school van "lumpers" zou zijn. Ik heb hier helemaal geen probleem mee, het is immers duidelijk op welke basis dit eventuele "lumpen" gebeurt; deze flora is niet gebaseerd op een literatuurcompilatie maar op originele waarnemingen. Automatisch heeft dit tot gevolg dat een aantal taxa in vraag gesteld worden. Deze flora wordt aldus basis voor nieuw onderzoek. Uit ervaring weet men hoe makkelijk het is een taxon af te splitsen dat zijn weg vindt in literatuur en welke zwakke basis nieuwe taxa soms hebben. Dat het een uitdaging weze voor wie een andere visie heeft om op een objectief wetenschappelijke manier aan te tonen dat het lumpen fout zit.

J. Rammeloo (Brussel)

Jahn, Hermann, 1990. Pilze an Bäumen. Einführung in die ökologische Gruppe der holzabbauenden Saprophyten und Parasieten. Lebensweise, Schadwirkung und Bestimmungsmerkmale der häufigsten Pilzarten in totem Holz und lebenden Bäumen, 2e überarb. und erweit. Aufl. (H. Reinartz und M. Schlag). Patzer Verlag, Berlin-Hannover, 272 pagina's, 222 kleurenfoto's en 133 zwart-wit tekeningen en foto's. Prijs 168,- DM; ca f 215.-

De eerste druk van dit boek is in 1979 verschenen onder de titel "Pilze, die an Holz wachsen" en is in korte tijd zeer populair geworden en daarom al vele jaren uitverkocht. De beide bewerkers hebben Jahn in zijn laatste levensjaren goed gekend en kregen van de familie de beschikking over de originele dia's van Jahn. De foto's, die voor een belangrijk deel verantwoordelijk waren voor het succes van het boek, zijn opnieuw en iets groter afgedrukt en zijn van onverminderde, soms verbeterde kwaliteit. Van *Sarcoscypha coccinea*, *Oudemansiella mucida* en *Stereum subtomentosum* zijn vervangende foto's gebruikt, omdat de oorspronkelijke dia's niet beschikbaar waren. Het iets grotere formaat van het boek bood de mogelijkheid voor een andere lay-out: het meest opvallende is dat de teksten nu in twee kolommen staan maar ook de overige modernisering van de lay-out is een verbetering. Opzet en volgorde van het boek zijn vrijwel ongewijzigd. De beschrijvingen, in de zeer herkenbare en persoonlijke stijl van Jahn, zijn zoveel mogelijk ongemoeid gelaten, maar de tekst is soms geactualiseerd, meestal onder verwijzing naar nieuwere literatuur. Dit betekent, voor wat de inleidende hoofdstukken betreft, geringe ingrepen, behalve bij hoofdstuk 6, dat in de eerste druk "Sukzession der holzbewohnenden Saprophyten" heette, maar nu geheel is herschreven en als nieuwe titel kreeg: "Mykologische Beurteilung von lebenden Bäumen". Dit hoofdstuk is tevens het visitekaartje van de bewerkers, die in Bergisch Gladbach een adviesbureau runnen dat gespecialiseerd is in schade aan bomen.

Nieuw zijn het voorwoord door Walter Gams, een verantwoording door de bewerkers en een kort opstel "Naturschutz", door Jahn in 1980 geschreven. Dit laatste is een enigszins gedateerde oproep tot "Natur- und Pilzschutz", die niettemin de herinnering aan de emotioneel sterk bij de natuurbescherming betrokken persoon van Hermann Jahn levendig houdt. Het is jammer dat deze, op zich zelf geslaagde heruitgave, zo duur is uitgevallen. Beide drukken van het boek zijn overigens in de NMV-bibliotheek aanwezig.

Huib van der Aa.

Watling, R. & N.M. Gregory, 1989. British Fungus Flora 6. Crepidotaceae, Pleurotaceae and other pleurotoid agarics. 157 pp, 209 fig. Prijs ca. £ 10.--.

Het zesde deel uit de Britse paddestoelenflora-serie is vorig jaar verschenen. Formaat, indeling, kwaliteit van de tekeningen e.d., zijn hetzelfde als in vorige deeltjes. Dit deel behandelt alle plaatjeszwammen zonder steel of met zijdelingse of excentrische steel (de pleurotoïde fungi). Helaas zijn de samenstellers vergeten *Gloiocephala* op te nemen en *Campanella* (misschien niet voorkomend in Groot-

Brittannië) te noemen. De cyphelloïde zwammen worden grotendeels buiten beschouwing gelaten; alleen *Cyphellostereum* en *Rimbachia* worden behandeld. Andere cyphelloïden worden slechts afgebeeld. Het is tamelijk uitzonderlijk dat er voor een flora voor een zo heterogene en niet-systematische groep wordt gekozen, louter op macroscopische kenmerken. Het heeft tot gevolg dat b.v. van het geslacht *Clitopilus* één soort, nl. *C. prunulus*, niet wordt beschreven en dat van het geslacht *Omphalina* maar één soort, nl. *O. mutila*, wordt behandeld. Of deze opzet werkt, zal de praktijk uitwijzen.

De sleutels (tot de geslachten en tot de soorten) zijn niet zo heel goed; de doubletten zijn niet altijd tegengesteld, de omschrijvingen vaak wat dubbelzinnig en wat het ergste is: de maten van de vruchtlichamen en sporen in de sleutel verschillen nogal eens van die in de beschrijvingen; soms (bij *Arrenhia lobata* en *Clitopilus scyphoides* b.v.) is er zelfs geen overlap, zodat de determineerder wel heel sterk aan het twijfelen wordt gezet, wat dan werkelijk de maten van genoemde soort zijn.

Het is leuk dat er nogal wat aandacht wordt geschonken aan de oecologie van de zwammen, m.n. wat voor aantastingen ze in hout veroorzaken. Niet alle soorten, m.n. de zeldzamere, worden afgebeeld. Het is een gemis dat goede vergelijkbare sporetekeningen bij een geslacht als *Crepidotus* ontbreken.

Ook in dit deel is het zoeken naar de index, die nog erg slecht is opgebouwd ook, nl. per familie.

Al met al moet ik concluderen, dat het helaas niet zo'n goed floradeeltje is geworden, waarmee het moeilijk determineren zal zijn. Het boek is in de verenigingsbibliotheek aanwezig.

Else C. Vellinga

Schmid, I. & H. (eds.), 1990. *Ascomyceten im Bild*. 1^e Serie, Tafel 1-50. IHW-Verlag, Bert-Brecht-Str. 18, D-8057 Eching. Prijs DM. 74,- (excl. porto).

Gedetailleerde kleurenfoto's, in boekvorm of op losse vellen in een ringband, worden meer en meer een waardevolle, maar dure steun bij het determineren van fungi. Wat bij de basidiomyceten de Atlas van Moser en Jülich, en, veel informatiever, de drie delen van de *Arctic & Alpine Fungi* (Gulden et al., 1985; Gulden & Jenssen, 1988; Senn-Irlet et al., 1990) en de *Cortinarius* Flora photographica van Brandrud et al. (1990) betekenen, was voor de Ascomyceten tot nu toe alleen in het boek van Breitenbach & Kränzlin (1981) gerealiseerd. De daarin afgebeelde en beschreven 390 soorten vormen een standaard, waaraan alle concurrerende werken afgemeten moeten worden. In sommige tijdschriften, met name de tamelijk dure delen van de Pilzflora Nordwest-Oberfrankens, worden ook enkele soorten goed afgebeeld.

De eerste aflevering van deze nieuwe atlas omvat 50 vaak zeldzame of weinig bekende soorten met kleine vruchtlichamen, waarvan er tien ook in Breitenbach & Kränzlin behandeld zijn. De soorten horen tot de Pezizales (5), Leotiales [Dermateaceae (6) - Leotiaceae (4) - Hyaloscyphaceae (9) en *Mytilodiscus* (1)], Rhytismatales (3), Clavicipitales (1), Hypocreales (4), Polystigmatales (1), Ophiosto-

matales (1), Sphaeriales (2), Diaporthales (1) en Dothideales (12). Van iedere soort worden op twee pagina's twee duidelijke kleurenfoto's, matig en sterk vergroot, en een wat bescheiden lijntekening van microscopische kenmerken weergegeven. De tekst omvat de macroscopische en microscopische kenmerken, beknopte oecologische gegevens over het substraat en een documentatie van het afgebeelde materiaal met indicatie van het bewaarde herbarium specimen. In enkele gevallen zijn kritische opmerkingen geplaatst. Literatuuropgaven verwijzen naar de meest belangrijke determineerwerken en monografieën. De belangrijkste synoniemen staan helaas niet bij de soorten, maar achterin.

De betrouwbare determinaties en beschrijvingen en de meeste afbeeldingen kunnen kritische vergelijkingen goed doorstaan. De meeste afbeeldingen zijn goed van kleur en scherpte. Sommige zijn echter niet zo geslaagd, vooral v.w.b. de scherpte, zoals bijv. die van *Eriopeziza caesia*, en *Cordyceps sphecocephala*. Waar dezelfde soort ook in Breitenbach & Kränzlin staat, zijn bij Schmid vaak meer details en wat lichtere kleuren te constateren. De tweede kleurenfoto geeft lang niet bij iedere soort extra informatie. Soms, zoals bij *Coleroa chaetomium*, is de methode van loupefoto's aan het einde van het oplossend vermogen en kom je zonder microscopische details niet verder. Het strakke schema van steeds twee grote kleurenfoto's is dan een last. Misschien zouden ook microscopische kleurenfoto's opgenomen kunnen worden, dit was de waarde van het boek zeker ten goede gekomen. In verhouding met de fraaie afbeeldingen zou meer tekstuele informatie over oecologie, verspreiding en soortsafgrenzing wenselijk zijn. Maar hiervoor is in de huidige opzet te weinig ruimte beschikbaar. Wel wordt voor toekomstige afleveringen de publicatie van determineersleutels aangekondigd. De tekeningen zijn voor een deel, met name waar het excipulumstructuren betreft, overgenomen uit literatuur (met bronvermelding), soms ook maar een afgeknut deel van een elders gepubliceerde tekening. Informatiever ware het geweest als er nieuwe tekeningen waren gepubliceerd van de microscopische opbouw van de vruchtlichamen, zeker i.v.m. de variatie van de gefotografeerde ascomyceten.

De nomenclatuur volgt de Engelse Check-list van Cannon et al. (1985) en niet de nieuwste versie van het Systema Ascomycetum van Eriksson en Hawksworth, waardoor b.v. de Helotiaceae als familie zijn blijven staan. De nieuwste classificatie van de Hyaloscyphaceae door Huhtinen (1990), volgens welke *Hyaloscypha hyalina* nu *H. fuckelii* moet heten, kon nog niet worden verwerkt. *Nectria violacea* wordt door Samuels (1988) gelukkig toch weer in *Nectriopsis* geplaatst.

Dit werk is voorlopig uitsluitend bij de uitgevers verkrijgbaar. Bij collectieve bestelling wordt vanaf 10 stuks een korting van 10% aangeboden. Bij voorintekening op een aflevering wordt de prijs met 20% gereduceerd en subscribers ontvangen van tevoren bericht over het verschijnen van iedere nieuwe aflevering. Maar iedere aflevering is ook apart te koop. Wie voor één soort gemiddeld DM. 1,50 resp. 1,20 kan besteden, krijgt daarmee waar voor zijn geld. Misschien dat door een meer internationale opzet de oplage omhoog en de prijs omlaag kan.